

Н.М.Сухолитка, З.М.Холод

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ І МЕТОДИКА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПОЛІГРАФІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Модель регульованої ринкової економіки передбачає підприємницьку діяльність, конкурентну боротьбу різних форм ринкового господарства за споживачів, задоволення їх потреб, вільне переливання капіталу в ті сфери, які насичують ринок і здешевлюють товари. При цьому із здійсненням переходу до ринкової економіки все більш актуальним стає створення принципово нових економічних та організаційних передумов для підвищення ефективності виробництва.

Ефективність виробництва забезпечується його інтенсифікацією. Інтенсифікація виробництва – це розвиток виробництва на основі застосування все більш ефективних засобів виробництва і технологічних процесів, використання передових методів організації праці, досягнень науково-технічного прогресу [5, с. 501].

Науково-технічний прогрес (НТП) виступає своєрідною вихідною точкою росту і "каталізатором" інтенсифікації. Не можна судити про інтенсифікацію й оцінювати її рівень лише за об'ємними показниками вкладень і витрат, фондів і енергоресурсів або інших факторів інтенсифікації з розрахунку на одиницю того чи іншого стабільного ресурсу. Все залежить від якісних властивостей вкладень і витрат, технологічного та організаційного оновлення, зацікавленості керівників і трудових колективів господарювати високоінтенсивно і високоєфективно одночасно, тобто повністю використовувати наявні виробничі потужності, прискорювати процеси виробництва і обігу, поліпшувати якість і асортимент продукції для задоволення реальних запитів споживачів. Тільки такий підхід забезпечить прискорення окупності вкладень, підвищення госпрозрахункової ефективності виробництва. Власне це і складає суть інтенсифікації.

Прояв тенденцій до зниження ресурсовіддачі, підвищення матеріалосмності і подорожчання продукції свідчать про спад інтенсифікації. Було б помилково зараховувати усі заходи НТП до факторів, що здорожують виробництво. А нововведення, які викликали збільшення витрат на одиницю продукції і спад прибутковості, при зовнішній видимості їх ефективності, не можна вважати прогресивними. Ефективні тільки ті заходи НТП, які здешевлюють випереджувальну віддачу вкладень і витрат, створюючи передумови для зниження цін і росту прибутків. Штучна ж класифікація заходів НТП за так званими фондомістким, фондозбережним і нейтральним типами є спробою виправдати спад фондовіддачі від використання неефективних технологій.

Щоб наситити внутрішній ринок, розширити експортні можливості, точно виконувати договори на поставку продукції, необхідно налагодити ефективне виробництво та обіг. Відомо, що успішно конкурувати на зовнішньому ринку можуть підприємства, які випускають з урахуванням реального попиту продукцію високої якості при мінімальних витратах живої та уречевленої праці, тобто з більш низькою собівартістю і ціною реалізації. Цього досягають підприємства, які обладнані автоматизованими і автоматичними поточковими лініями, високопродуктивними комплексами устаткування, мають мінімальну кількість працюючих і високу якість продукції.

Для наукового управління інтенсифікацією виробництва слід розробити систему пошуку резервів, яка б включала проблеми їх утворення, методи виявлення, аналізу і використання. Важливо також дослідити методи вимірювання, оцінки і всебічного аналізу показників інтенсифікації. Тут важливо розрізнити її фактори, джерела і кінцеві результати.

У роботі поліграфічних підприємств методи економічного аналізу всіх факторів інтенсифікації застосовуються недостатньо, їх мало враховують при плануванні технічного розвитку та організації підприємств і оцінки господарської діяльності.

Звичайно інтенсифікацію прийнято було оцінювати за одним виробничим ресурсом – живою працею. Але для всебічної характеристики інтенсифікації рекомендується враховувати і витрати уречевленої праці, а також не тільки спожиті, а й проавансовані ресурси. Переважно інтенсивний тип розвитку визначається перевагою показників інтенсифікації у використанні виробничих і фінансових ресурсів. Слід також враховувати часткові якісні показники окремих видів витрат: продуктивність праці або трудосмість, матеріаловіддачу і матеріалосмість; фондовіддачу або фондосмість, кількість оборотів або коефіцієнт закріплення оборотних коштів на 1крб.

товарної продукції. Динаміка цих показників і характеризує інтенсифікацію на підприємстві. Не менш важливо встановити і співвідношення приросту окремих видів ресурсів на 1% приросту продукції.

Поряд з оцінкою використання окремих ресурсів застосовуються і узагальнені показники. В узагальненій оцінці повинні враховуватись всі складові інтенсифікації. Найважливішою серед них є співвідношення між екстенсивними та інтенсивними факторами економічного росту, що виражається часткою абсолютного приросту продукції за рахунок зміни інтенсивних факторів в загальній сумі приросту. В економічному аналізі, наприклад, широко використовується індексний метод визначення приросту товарної продукції за рахунок росту (зміни) продуктивності праці (інтенсивний фактор) і приросту (зміни) чисельності працівників (екстенсивний фактор). Однак такі розрахунки дають однобоке уявлення про ступінь інтенсифікації виробництва, оскільки не враховують такого важливого фактору, як основні виробничі фонди та рівень їх використання.

Виходячи з функціональної залежності між фондоозбросністю праці, її продуктивністю і фондовіддачею, можна виділити екстенсивну та інтенсивну складові у прирості основних виробничих фондів, а згодом – і їх вплив на процес інтенсифікації виробництва в цілому, її ефективність. В основі факторного розчленування приросту основних фондів лежить загальновідоме визначення, що екстенсивним є розвиток на незмінній технічній основі, тобто при незмінному рівні фондоозбросності праці, інтенсивним – зростання продуктивності праці внаслідок росту його технічної оснащеності, тобто фондоозбросності праці.

Очевидно, що весь приріст виробничих фондів може бути спрямований на підвищення продуктивності праці тільки при умові, що чисельність працюючих не збільшується. Якщо ж в аналізованому періоді чисельність зростає, то збільшення обсягу основних виробничих фондів іде і на підвищення продуктивності праці (інтенсивна складова приросту фондів), і на підтримання базової фондоозбросності додатково введеної у виробництво робочої сили (екстенсивна складова). Користуючись системою індексів, методом пропорційного розподілу визначають ці дві складові приросту основних виробничих фондів, а на їх основі розраховують: середню ефективність використання основних виробничих фондів (відношення приросту товарної продукції до приросту основних виробничих фондів); ефективність використання нововведених фондів (відношення приросту товарної продукції за рахунок продуктивності праці до приросту фондоозбросності праці) і коефіцієнт інтенсивності (відношення ефективності використання нововведених основних фондів до

середньої ефективності використання основних виробничих фондів у цілому).

Якщо коефіцієнт інтенсифікації виробництва дорівнює 1, то збільшення ресурсів на 1% веде до такого ж росту виробництва. Коефіцієнт інтенсифікації, більший від одиниці, свідчить про відповідно зростаючу ефективність нововведених фондів та інтенсивний вплив росту фондоозброєності праці. Коефіцієнт інтенсифікації, менший 1, свідчить про зниження її ефективності: обсяги ресурсів зростають швидше, ніж результати виробництва.

При переході до ринкової економіки коло планових і оціночних показників роботи підприємств зменшилось, виросла значимість прибутку і рентабельності як основних узагальнених показників фінансових результатів діяльності всіх підприємств. Тому необхідно дати загальну оцінку росту інтенсифікації на основі цих показників.

Ступінь окупності (рентабельності) підприємства, незалежно від рівня його інтенсивності, визначається відношенням чистого прибутку до сукупних витрат C , основних і оборотних фондів $(\Phi_1 + \Phi_2)$, тобто $\frac{m}{c} \times 100$; $\frac{m}{\Phi_1 + \Phi_2} \times 100$, де в першому випадку відображена окупність витрат, у другому – основних і оборотних фондів. При розрахунку ефективності росту інтенсифікації беруться лише додаткові прирости цих показників: додатковий приріст чистого прибутку Δm відноситься до додаткового приросту сукупних витрат ΔC і додаткового приросту основних і оборотних фондів $\Delta(\Phi_1 + \Phi_2)$, тобто $\frac{\Delta m}{\Delta c} \times 100$; $\frac{\Delta m}{\Delta(\Phi_1 + \Phi_2)} \times 100$, які розглядаються в динаміці.

Нинішня економічна ситуація ускладнює впровадження досягнень НТП в поліграфію. Підприємства часто відходять від питань підвищення ефективності виробництва на основі його інтенсифікації, вважаючи, що є можливість отримати прибуток за рахунок росту цін. Позиція, прямо скажемо, безперспективна, але тимчасово вигідна.

Тільки науково-технічний прогрес, оновлення основних виробничих фондів, крутий поворот до інтенсифікації виробництва дозволять вийти з затяжної економічної кризи. Розробка надійних шляхів розвитку виробництва на основі застосування все більш ефективних машин і технологічних процесів, передових методів організації праці і виробництва повинна базуватися на вимірюванні, оцінці і всебічному аналізі процесів інтенсифікації.

1. Бачурин А. В. Интенсификация и эффективность. М., 1985.
2. Интенсивное развитие экономики. М., 1987.
3. Интенсификация экономики: Вопросы теории

и практики. М., 1987. 4. Машталір Р. М. Інтенсифікація виробництва: рівень і фактори // Поліграфія і видавнича справа. 1986. № 22. с. 5. Советский энциклопедический словарь. М., 1980. 6. Сухолитка П. М., Холод З. М. С ориентиром на ускорение. К., 1988.

Стаття надійшла до редколегії 10.02.92.